מפניני הפרשה - מאמר

מעבדות לחרות

"**ויהי בשלח פרעה את העם...ויסב אלוקים את העם דרך המדבר ים סוף וחמושים עלו בני ישראל מארץ מצרים**" (שמות פרק יג' יז'). בני ישראל יוצאים ממצרים וסבורים היו שעם עזיבתם את מצרים תם ונגמר ה"הפרק המצרי" ונסללת בפניהם דרך הגאולה אל ארץ זבת חלב ודבש.

אולם אז מגיע הצו המפתיע מאת ה' לבני ישראל לחזור לכיוון ארץ מצרים – "**וידבר ה' אל משה לאמר: דבר אל בני ישראל וישבו ויחנו לפני פי החירת...**" (פרק יד' א') מדוע?

החזרה נועדה להטעות את פרעה ולהניעו לרדוף אחריהם, להחזירם לעבדות במצרים – "**ואמר פרעה לבני ישראל נבכים הם בארץ סגר עליהם המדבר**". פרעה אכן יוצא בראש חילו ורודף אחרי בני ישראל ומשיג אותם. בני ישראל נלחצים ויראים, ומתעורר בהם שוב ה"סיוט המצרי" - שהם חשבו שהגיע קיצו. אולם אז ברגע קשה זה, עושה להם ה' נס, מי הים נבקעים ויישראל עוברים בו ביבשה, וכשהמצרים נכנסים אחריהם, נסגר עליהם הים וכל חיל מצרים טובעים בים.

השאלה - מדוע היה צריך את כל ההתרחשות המבעיתה והפלאית הזו, ומדוע אי אפשר היה להתחיל את מסע הגאולה עם יציאת מצרים בדרך ישרה ובטוחה, ללא פחדים וללא תשועות מהם?

אם נאמר שהסיבה לכך היא שהחשבון עם העם המצרי עדיין לא נסגר, מדוע לא השלים ה' להכות אותם בעוד בני ישראל במצרים, ולתת לבני ישראל לצאת למהלך הגאולה, בביטחון ושמחה?

נראה להשיב על שאלה זו כך – הסיבה שהקב"ה הביא על מצרים מכות קשות, כלפי בני ישראל: "**וידעתם כי אני ה' המוציא אתכם מתחת סבלות מצרים**" (פרק ו' – ז') וכן "**וידעתם כי אני ה'**" (פרק י' ב') וכלפי המצרים כדי ש"**וידעו מצרים כי אני ה'**" (פרק יד' ד').

אכן המכות פעלו חזק מאוד על המצרים והביאו אותם להכרה זו, אולם היות ועם ישראל היו עדיין עבדים, הם לא יכלו להגיע להכרה זו במלואה - כדי שיוכלו להגיע להכרה זו נדרשה מכה נוספת על המצרים, כשבני ישראל, נמצאים מחוץ למצרים ואינם עבדים.

רק כשהם יוצאים ממצרים ואינם חיים "בצל" אדוניהם וביראתם מהם, יכולים הם להתרשם מהמכה ולשיר "**מי כמוך באלים ה'...ה' ימלוך לעולם ועד**"

מעין זה אפשר לומר גם שיש שני חלקים ליציאה מעבדות לחרות - היציאה הפיזית והיציאה התודעתית (מנטאלית). עם יציאתם ממצרים השתחררו בני ישראל פיזית, אבל עדיין לא השתחררו בתודעה (מנטאלית), כפי שאנו למדים מתגובת עם ישראל בראותם את מצרים רודף אחריהם.

רק כאשר רואים בני ישראל את מצרים מת על שפת הים אז מושלמת ההשתחררות שלהם, שכן אז הם יוצאים ממצרים גם מנטאלית.

חיזוק לזה אפשר ללמוד מדרך התנהגותם של בני ישראל. הכתוב מלמדנו שבני ישראל יצאו "חמושים" ממצרים, ולדעת רוב המפרשים הכוונה היא כפשוטו עם חימוש ונשק, ובכל זאת כאשר הם רואים את מצרים מתקרב אליהם הם נלחצים ולא מעלים בדעתם כלל להילחם בהם. לעומת זאת מספר שבועות אחרי כן, כאשר בא עמלק ונלחם איתם ברפידים, מיד הם נלחצים ובראשות יהושע יוצאים להילחם בהם.

בין אדם לחבירו

אדם שהוא אבל בתוך שבעת ימי האבלות – מן הדין אינו חייב לקום בפני תלמיד חכם, ומכל מקום אם האבל רוצה להחמיר על עצמו ולקום בפני תלמיד חכם או זקן – תבא עליו ברכה.

המצווה לקום מפני החכם אינה בשביל החכם שיראה שמכבדים אותו, אלא היא לאדם עצמו, ולכן גם אם החכם או הזקן סגי נהור (עיוור) שאינו רואה מי קם ומי לא קם לפניו – צריך לעמוד בפניהם. וכן הדין אם עברו חכם או זקן ליד אדם שהוא סגי נהור (עיוור) – חייב הוא לעמוד בפניהם.

שואל ומשיב

שאלה: מה ההלכה לגבי מגורי גויים במדינת ישראל? (עפ"י פניני הלכה)

תשובה: בהקמת המדינה דנו גדולי הרבנים במעמד הערבים, ובשאלה האם מצווה לפעול לגירושם או עידוד הגירתם מהארץ.

לדעת רבים מגדולי הפוסקים ההלכה היא שגוי שאינו "**גר תושב**", אסור שישב בארצנו, לדעתם כך סובר הרמב"ם בהלכות עבודה זרה פרק י' - ו'. לכאורה לפי זה צריך לגרש או לעודד את הגירתם של הערבים מהארץ, שהרי אינם יכולים להיות בגדר "**גר תושב**", מפני שכיום, בזמן שהיובל אינו נוהג, אין אפשרות לקבל 'גר תושב'. אולם כמה רבנים ובראשם הרב הראשי, הרב יצחק הרצוג, ביארו, שהאיסור הוא להכנים לארץ גוי שבא מחו"ל, שהואיל ואין אפשרות לקבל "גר תושב", מצווה שלא להכניסו. אבל הערבים שכבר גרים בארץ, כל זמן שבפועל הם מקיימים שבע מצוות ומכירים בזכותו של העם היהודי על ארצו, אין מצווה לגרשם, ויש לנהוג עמהם בכבוד ואהבה.

במשך עשרות השנים שעברו התברר, שרוב בני העדה הדרוזית מקיימים בפועל את שבע המצוות ומכירים בזכותו של העם היהודי על ארצו, ומסייעים לעם ישראל במלחמתו נגד אויביו, לכן יש להתייחס אליהם כגרים תושבים. אולם, רבים מהערבים הגרים בארץ ישראל אינם מקבלים את ריבונותו של עם ישראל על ארצו. בנוסף לכך, רבים מהם אינם מקיימים שבע מצוות בני נח, חלקם בכך שהם משתפים פעולה עם המחבלים שעוברים על "לא תרצח", וחלקם בכך שאינם פועלים להעמידם לדין, כפי המצווה השביעית שנצטוו בה, להעמיד בתי דין. אמנם מסיבות בינלאומיות ומוסריות, אין אפשרות לגרשם, אך לפחות יש לעודד את הגירתם.

למרבה הצער ממשלות ישראל הפקירו את האוכלוסייה הערבית בישׂ"ע לשלטון כנופיות הרצח שהובאו והושמו על ידה, ואת אזרחי ישראל הערבים הפקירו להשפעת ושליטת הגורמים העוינים את ישראל. לכן רק לאחר שננצח ונגרש את הלוחמים נגדנו בגלוי, בתוך ה"קו הירוק" ומחוצה לו, נוכל להציע למי שישאר ברירה: לחיות כאן עפ"י עקרונות המוסר והצדק של מורשת ישראל, עפ"י הגדרת "**גר תושב**" כולל שירות לאומי, או להגר למדינה אחרת.

מפניני הפרשה - רעיון

אמונתיך בלילות

בחומש שמות פרק יד' מתארת התורה כיצד רדפו המצרים בני ישראל: "**וירדפו מצרים ויבאו אחריהם כל סוס פרעה רכבו ופרשיו אל תוך הים**".

אולם ה' הושיע את בני ישראל תשועה גדולה: "**ויושע ה' ביום ההוא את ישראל מיד מצרים וירא ישראל את מצרים מת על שפת הים: וירא ישראל את היד הגדלה אשר עשה ה' במצרים ויראו העם את ה' ויאמינו בה' ובמשה עבדו**".

"**ויאמינו בה' ובמשה עבדו**" - על כך מקשה ה"שם משמואל" בהגדה של פסח: מדוע דווקא עכשיו הגיע ישראל למדרגה הגבוה: "ויאמינו בה'", מדוע לא האמינו בה' כבר בראותם את הניסים והנפלאות שעשה ה' במצרים?

ומשיב כך: ישנם שני סוגי אמונה, אמונה אחת היא האמונה בבחינת אמונה בתורה שבכתב, אמונה בהירה ומוחשית, כפי שהתורה שבכתב מוחשית לפנינו. יש אמונה שניה שהיא בבחינת אמונה בתורה שבעל פה והיא האמונה גם במצבים לא בהירים ולא ברורים, כמו התורה שבעל פה שנמשלה לחושך כמובא במדרש בראשית רבה, על הפסוק "וחושך על פני תהום".

על פי האמור במסכת סוטה דף ל: עם ישראל נכנסו למים ועוד לא ראו את הנס, אלא רק כאשר הגיעו מים עד הצוואר התרחש הנס.

גדר אמונה זה הוא גדר אחר לגמרי, שבתחילה לא רואים שם סימן לנס המתקרב ובכל זאת לא מאבדים את האמונה, וזהו גדר של "ואמונתך בלילות" (תהילים צב'), כלומר אמונה גם במצב קשה של לילה.

יוצא מכך שבמצרים הגיעו ישראל אמנם לאמונה, אך אמונתם הייתה רק במה שמוחשי ורואים אותו, ובקריעת ים סוף עלו ישראל והגיעו לאמונה בה' גם במצבים קשים ולא בהירים. (מבוסס על הספר אהבת קדומים)

נר ה' נשמת אדם, גיליון זה מוקדש לעילוי נשמת:

החייל רס"ר גלעד בן דניאל ושרית אלמליח הי"ד

ויקטור בן שרינה תמאם ע"ה | מרדכי בן זוהרה אזרור ז"ל | ליאת הילה בת גאולה ניאזוב ע"ה | סימה בת שרה וישראל קרסן ז"ל

זלמן שלמה רון ז"ל | הרב אבירם אברהם בן זיוה חריב הי"ד | זויה בת בונו ניאזוב ז"ל | רחמה בת תמו דנינו ז"ל

יהודה יום טוב בן פרלה ברסימנטוב ז"ל | רחל בת סוליקא דנינו ע"ה | גיטה טובה בת רחנה מזוז ע"ה

נר ה' נשמת אדם, גיליון זה מוקדש לעילוי נשמת:

אסתר (איבון) בת שמחה כהן ע"ה

בס"ד ט' לחודש שבט ה'תשפ"ה
שנה שלושים ואחת גליון מספר 18
יוצא לאור על ידי שמעון בוחניק
רב קהילה בישוב חשמונאים

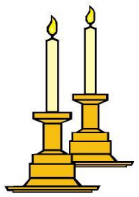
קול ששון

פרסומים תורניים
בהלכה, הגות, אגדה ופרשת שבוע
ע"ש ששון בן שמחה לבית בוחניק ז"ל

שבת קודש
פרשת בשלח
מפטירים
שירת דבורה (שופטים ד')
אשכנזים מתחילים: "ודבורה אשה"
תימנים מתחילים: "ויכנע אלוקים"
ספרדים מתחילים: "ותשר דבורה"

חשמונאים (שעון חורף)

כניסת השבת:	17:01
יציאת השבת:	18:00
זמן רבנו תם:	18:34

מהלכות ומנהגי טו' בשבט שהוא ראש השנה לאילנות

טו' בשבט ראש השנה לאילן

במשנה אשר פותחת את מסכת ראש השנה מובא: "ארבעה ראשי שנים הם...באחד בשבט ראש השנה לאילן כדברי בית שמאי, בית הלל אומרים בחמשה עשר בו". למעשה כל אילנות העולם - ראש השנה שלהם הוא טו' בשבט, מפני שהכל הולך לפי טבעה של ארץ ישראל, שהיא עיקר העולם.

ראש השנה לאילן קובע לגבי חישוב שנות העורלה לפירות: פירות שיחנטו מטו' בשבט ואילך, אחרי שעברו עליהם שלוש שנות ערלה, יהיו בחזקת "נטע רבעי" ומותרים הם באכילה אחרי חילולם.

פירות שיחנטו מטו' בשבט ואילך, לאחר שכבר עברו עליהם ארבע שנים מהנטיעה, מותרים באכילה אבל מתחייבים בכל דיני הפרשת תרומות ומעשרות.

טו' בשבט כראש השנה לאילן קובע לתרומות ומעשרות. בכל שנה משנות השמיטה אנו מפרישים מעשר שונה: בשנים א', ב', ד', ה' לשמיטה: מעשר שני, ובשנים ג' ו' לשמיטה: מעשר עני. התאריך הקובע לעניין זה הוא: האם הפרי חנט לפני טו' בשבט או אחרי טו' בשבט.

מנהגי היום

אין מתענים ואין נופלים אפיים ולא אומרים תחנון בטו' בשבט, ואם חל בשבת אין אומרים 'אב הרחמים' ו'צדקתך צדק'.

יש הנוהגים לאכול בטו' בשבט משבעת המינים שנשתבחה בהם ארץ ישראל. יש האוכלים יב' מיני פירות, ויש האוכלים שלושים מינים: עשרה מיני פירות שנאכלים הפרי והקליפה כגון: ענבים, תאנים ותפוחים. עשרה מיני פירות שקליפתם נאכלת וגרעינים נזרק, כגון: זיתים וחרובים. ועשרה מיני פירות שתוכם נאכל וקליפתם נזרקת, כגון: שקדים ואגוזים(.

יש הנוהגים לאכול אתרוג בטו' בשבט, ובייחוד אתרוג שברכו עליו בסוכות.

נוהגים לאכול מפירות ארץ ישראל, וללמוד בזמן האכילה הלכות מצוות התלויות בארץ, כשאין מפירות ארץ ישראל נהגו לאכול מפירות חוץ לארץ.

יש שנהגו להתפלל בטו' בשבט על אתרוג נאה לשנה הבאה. וגם בשבת יכולים לבקש על כך בתפילת "אלקי נצור", ואין בזה בקשת צרכים בשבת.

זמן אכילת הפירות

כשטו' בשבט חל בשבת עדיף לאכול פירות טו' בשבט בתוך הסעודה, לאחר קידוש וברכת "המוציא", ולא בין הקידוש לסעודה, כדי שלא לבוא לידי ספק בברכה אחרונה. כמו כן אפשר לעשות סעודת פירות לאחר ברכת המזון, אולם צריך להשתדל לשהות זמן מה אחר הסעודה, שלא תהא אכילה גסה וברכה שאינה צריכה.

סדר אכילת הפירות

נוהגים ששבעת המינים קודמים לכל פירות העץ האחרים, מלבד הנוהגים כדעת הרמב"ם, שמקדימים את הפירות שחביבים עליו כעת.

כל הקודם בפסוק "ארץ חיטה ושעורה וגפן ותאנה ורימון ארץ זית שמן ודבש (תמרים)" השיבותו גדולה יותר והוא קודם לברכה, לכן הגפן קודם לתאנה ולרימון והתאנה קודמת לרימון.

כל הקודם בפסוק "ארץ חיטה ושעורה וגפן ותאנה ורימון ארץ זית שמן ודבש (תמרים)" למילה ארץ חשיבותו גדולה יותר והוא קודם לברכה, לכן הזית והתמר קודמים לגפן תאנה ורימון, מכיוון שהזית והרימון נכתבו מיד לאחר המילה "ארץ" השנייה, ואילו הגפן, התאנה והרמון מופיעים בריחוק שתי מילים מהמילה "ארץ" הראשונה.

חיטה ושעורה העשויים כתבשיל או פת קודמים לזית ולתמר, אבל האוכל חיטה או שעורה יבשים שברכתם "אדמה" או כמשקה כגון בירה, שברכתם "שהכל" - פירות שבעת המינים קודמים להם.

פירות העץ קודמים לפירות האדמה, ויש אומרים שאם פרי האדמה מאוד חביב עליו יש לברך עליו קודם לפרי העץ.

חתימת הברכה

כל האוכל פירות ארץ ישראל משבעת המינים צריך להזכיר בברכה שבסופה שבחה של ארץ ישראל, וחותם "על פירותיה" (נציין שזיתים, רימונים ותמרים רובם הם מגידולי הארץ).

האוכל פירות חו"ל חותם "על הפירות". במצב של ספק אם הם מהארץ או מחו"ל, יסיים "על הפירות" (ציומוקים - חלקם מהארץ וחלקם מחוץ לארץ).

אם אכל פירות שבעת המינים מהארץ ומחו"ל, יסיים "על הפירות".

ברכת "מעין שלוש" פוטרת גם את פירות העץ שאינם משבעת המינים.

זהירות מחרקים

יש להיזהר מחרקים בפירות כל השנה, ובמיוחד מהנאכלים בטו' בשבט.

זית - אם יש כתמים, חומים או שחורים שלא נוצרו מלחץ, או נקב קטן, יש לפתוח בסכין ולוודא שאין בו נגיעות.

תמר - אם הוא לח יש לבדוק שהפרי שלם, ואין צורך בבדיקה נוספת. תמר יבש יש לפתוח לאורכו, להוציא את הגרעין ולבדוק בעין משני צדדיו, אם יש פירורים קטנים או חורים יש להשליך את כל התמר. נציין שיש בתמר גבישים לבנים שהם סוכרים ואין בהם חשש חרקים.

ציומוקים – אם אינם ישנים לא מצוי בהם חרקים, לכן יש לבודקם בדיקה מדגמית כללית בעין, אם אין בהם חרקים, ניתן לאוכלם.

תאנה - כשהיא יבשה יכול להימצא בה החרקים, לכן צריך לבודקה היטב כך - לחתוך את התאנה, לפתוח ממקום הפתח, ולבדוקו מחרקים.

רימון - אם יש בקליפתו נקבים או גוון כהה, יש לפותחו ולבדוק היטב בהתבוננות ולהסיר את כל החלקים שיש בהם חששות.

אם בודקים את הפירות לחרקים בשבת ומוצאים חרק בפרי, יש לחתוך את מקום החרק עם חלק מהפרי הראוי לאכילה.

פינת העורך

"...**ונחנו מה לא עלינו תלנתיכם כי על ה'**" (פרק טז' – ח') כתב על כך ה"בן איש חי": "**מה**" יכולה להיות לשון ריבוי, כמו: "**מה רב טובך**", ויכולה להיות לשון מיעוט, כמו: "**ונחנו מה**". והוסיף שעל האדם לחשוב בענייני העולם הזה בלשון ריבוי, שיש לו ברוך השם כל צרכו, "**מה רב טובך**". ואילו בעניינים הרוחניים לדעת שלא השיג עדיין מאומה, "**ונחנו מה**".

ברכות מכל הלב

מזל טוב וברכות מעומק הלב לדבורה אלישבע ויוסף שמואלי הי"ו. לרגל נישואיהם. להם ולמשפחותיהם משפחת נחום הי"ו ומשפחת שמואלי הי"ו. יהי רצון מלפני אבינו שבשמים, שתיזכו להקים בית לתפארת ישראל, מלא אהבה ושמחה, נאמן וכשר, המיוסד על יסודות איתנים של אהבת תורה ויראת שמים לתפארת עם ישראל.

ברכות מכל הלב

מזל טוב וברכות מעומק הלב לאברהם ישעיהו ומוריה שטיינמץ הי"ו לרגל נישואיהם. להם ולמשפחותיהם משפחת שטיינמץ הי"ו ומשפחת שוימר הי"ו. יהי רצון מלפני אבינו שבשמים, שתיזכו להקים בית לתפארת ישראל, מלא אהבה ושמחה, נאמן וכשר, המיוסד על יסודות איתנים של אהבת תורה ויראת שמים לתפארת עם ישראל.

אסוקי שמעתתא אליבא דהלכתא

"שונה הלכות" – הלכה ומקורה

סדר הקדימויות בברכה ראשונה – חלק א'

הקדמה (מבוססת על מקור חיים השלם)

הרוצה לאכול כמה מיני מאכלים שברכתם שווה, נכון שיאמר את הברכה על המאכל החשוב יותר, שכך הוא כבודה של הברכה שתיאמר על המאכל החשוב, ותפטור בכך את שאר המאכלים שברכתם שווה.

הגמרא והפוסקים הראשונים והאחרונים עסקו בשאלת סדר הקדימות של הברכות – האם יש להקדים בברכה את המאכלים שהם משבעת המינים שהשתבחה בהם ארץ ישראל, או את המאכל החביב על האדם.

להלן נציע הצעה רעיונית למסר שרצו חז"ל להעביר דרך העיסוק בנושא זה. כתוב בתורה בחומש דברים בפרק ח' מפסוק ו': **"ושמרת את מצות ה' אלוקיך ללכת בדרכיו וליראה אותו. כי ה' אלקיך מביאך אל ארץ טובה ארץ נחלי שמים עינות ותהומות יוצאים בבקעה ובהר. ארץ חטה ושעורה וגפן ותאנה ורמון ארץ זית שמן ודבש (תמרים). ארץ אשר לא במסכנות תאכל בה לחם לא תחסר כל בה...ואכלת ושבעת וברכת את ה' אלוקיך הארץ הטובה אשר נתן לך.**

כלומר, מן הראוי שנכיר טובה לקב"ה, ונשמור מצוותיו, נלך בדרכיו ונירא אותו, שכן ה' יתברך הביאנו אל ארץ טובה, המשופעת בכל טוב, ממנה נאכל לשבעה. מכיוון שמנתה תורה מינים אלו בלבד, ובהם שיבחה את ארץ־ישראל, מכאן שהם בעלי חשיבות מיוחדת, כפי שפירוש רבי אברהם איבן עזרא – **"הזכיר המולידים הדם"** - כלומר בעלי ערך תזונתי רב.

בנוסף על כך, יש במינים אלה שנמנו, שני סוגי הפירות, כמו שכתב המלבי"ם בפירושו לדברים פרק ח': **"ובאר שהארץ טובה מכל הצדדים אם במה שיש בה נחלי מים אם במה שיש בה כל הפירות בין הצריכים למאכל חיטה ושעורה בין לתענוג גפן ותאנה".**

אדם שמקבל מתנה מחבירו, אם חבירו חביב בעיניו, הוא יקדים את מתנתו על כל דבר אחר, זאת כדי להוכיח את הערכתו לנותן המתנה. גם כאן אם תורה משבחת את ארץ־ישראל בשבעה מינים אלו במיוחד, כמתנת ה' לעמו בחירו, הרי שכל מי שמתנה זאת חביבה בעיניו, יקדים אותה על פני כל יתר הפירות המצויים בפניו, ומכאן נובעת ההלכה: **"היו לפניו מינים הרבה, רבי יהודה אומר אם יש ביניהם ממין שבעה עליו הוא מברך"**

כלומר אדם שיש לפניו שני מיני פירות (או יותר משני מינים) שברכתם שווה, ורוצה הוא לאכול משניהם, אם יש בהם פירות משבעת המינים הנכון הוא שיברך על אותם (פירות) שהתורה החשיבה אותם, ובברכה זו יפטור את שאר הפירות. לכן למשל, אם הביאו לפניו ענבים ותפוחים, יברך על הענבים ויפטור בברכתם את התפוחים.

אך כאשר כל הפירות המונחים בפני אדם משתייכים לשבעת המינים שנשתבחה בהם ארץ־ישראל, על זה אמר רב יוסף (או רבי יצחק) במסכת ברכות דף מא: שכל המוקדם למילה **"ארץ"** בפסוק המפרט את שבעת המינים שהשתבחה בהם ארץ ישראל, מוקדם הוא לברכה, שנאמר: **ארץ חיטה ושעורה וגפן ותאנה ורמון ארץ זית־שמן ודבש.**

מסופר שם על רב חסדא ורב המנונא שהיו יושבים בסעודה, הביאו בפניהם תמרים ורימונים, לקח רב המנונא תמרים וברך עליהם תחילה, שאל אותו רב חסדא, האם אינך סובר שכל המוקדם בפסוק זה קודם לברכה, ענה לו, זה שני לארץ וזה חמישי לארץ, התפעל מאוד רב חסדא מתשובתו, ואמר לו, מי יתן לנו רגלים של ברזל ונלך אחריך תמיד ונשמש אותך.

"רב חסדא ורב המנונא הוו יתבי בסעודתא, אייתו לקמייהו תמרי ורמוני, שקל רב המנונא בריך אתמרי ברישא. אמר ליה רב חסדא: לא סבירא ליה מר להא דאמר רב יוסף ואיתימא רבי יצחק: כל המוקדם בפסוק זה קודם לברכה? - אמר ליה: זה שני לארץ, וזה חמישי לארץ. - אמר ליה: מאן יהיב לן נגרי דפרזלא ונשמעינך".

כלומר ש**"ארץ"** שנאמר באמצע הפסוק לפני "זית שמן" ודבש, הפסיק את הסדר, וחזר לעשות את הזיתים ותמרים (שהם הדבש) חשובים יותר מאשר מרימונים, שהרמון עומד במקום החמישי למלת "ארץ" הכתובה בתחילת הפסוק, ואילו הדבש שהם תמרים עומד במקום השני למלת "ארץ" הכתובה בפעם השניה. נמצא לפי זה שחשיבות המינים המנויים בפסוק זה נמדדת לפי קרבתם למלת **"ארץ"**. ולכן החטה עומדת במקום הראשון שכן סמוכה היא לארץ הראשונה, ואחריה זית־שמן הסמוך לארץ השניה, ולאחריהם גפן תאנה ורמון, ולכן, בירך רב המנונא על התמרים לפני הרמונים.

לפי סדר זה נמצא כי אדם שיש בפניו עוגיות של שעורים שברכתם "בורא מיני מזונות" וזיתים, צריך לברך תחלה על הזיתים, שהם במקום הראשון ל"ארץ", ואח"כ על השעורים, ויש באמת מן הפוסקים שפסקו כן, אבל רוב גדולי הפוסקים הסכימו והכריעו להלכה ששעורים שעשו מהם תבשיל, או עוגות שברכתם בורא מיני מזונות, ברכתם קודמת לברכה על הזיתים. אם כן יוצא שסדר הברכה על פירות שבעת המינים הוא כך: חיטה ושעורה (שברכתם בורא מיני מזונות) זיתים ותמרים, ענבים תאנים ורמונים.

כאמור לעיל סברתו זאת של רב המנונא, שמלת "ארץ" הפסיקה הסדר, וכל הסמוך לארץ קודם לברכה, כל כך נשאה חן בעיני רב חסדא עד שהשתוקק ללכת אחריו ולשמשו. מזה עולה שזו סברה גדולה, ויסודה נעוץ במלת "ארץ" השניה, שלכאורה מיותרת היא לחלוטין, אולם, לכאורה יש כאן קושיא גדולה שמקשים ה"משכילים" – הרי יכלה התורה לסדר את כולם כסדרם הנכון ללא ארץ שניה" , כלומר, יכול היה הקב"ה לכתוב בפשיטות בתורה : ארץ חטה ושעורה, זית שמן ודבש, וגפן ותאנה ורמון, וכך היינו לומדים את הסדר הנכון ללא כתיבת "ארץ" פעמים?!

אולם עיון במקורות תלמודיים מלמד שקושיא זו כבר הקשו אותה רבותינו בירושלמי במסכת ביכורים פרק א': "רבי ברכיה בשם רבי שמואל בר נחמן, ולמה כתוב ארץ ארץ שני פעמים, להודיעך שאין הבית עומד אלא על שני דברים הללו". כלומר בפסוק של שבעת המינים כתוב ארץ לפני החיטה, וארץ לפני זית־שמן, כדי להודיע שאין הבית עומד אלא על שני דברים הללו, כלומר שעיקר צרכי הבית הם פת ושמן. התורה רצתה למנות במקרא זה, את עושרה התזונתי של ארץ ישראל, שאדמתה מעניקה לתושביה כל טוב, ולא תחסר כל בה - גם את מה שצריך למזון האדם וקיומו וגם את מה שצריך לאדם לתוספת בבריאותו מדברים המולידים הדם, אבל אכילתם היא גם תענוג לאדם, והיות ופירות אלו גם טעימים לחיכו, נמשך האדם באכילתם ומוסיף בריאות, נוסף על עיקר מזונו.

עיקר מזון האדם לפי הירושלמי הנ"ל, הם פת ושמן "שאין חבית עומד אלא על שני דברים הללו". ואכם ידוע שעיקר מזונם של תושבי ארצות המזרח גם בימינו אלו מתבסס על לחם ושמן זית. התורה שרצתה להדגיש זאת, לא הייתה יכולה לבטא את חשיבותם ומעלתם של שני דברים אלו אם הייתה, מזכירה אותם בזה אחר זה, כי את כל אחד מהם שתזכיר לראשונה תוקדם מעלתו, והתורה הרי רוצה להשוות את מעלת שניהם, לכן כתבה תורה פעמיים ארץ, והסמיכה לראשון את הלחם שהוא על כל פנים עיקר חיי האדם, ולשני הסמיכה את השמן, ארץ זית־שמן, וכל היתר חשובים הם גם בבחינתם התזונתית כידוע, אך גם בטעמם העסיסי.

סדרם של שאר הפירות נקבע לפי ערכם התזונתי, שכן אחרי הפת והשמן שהם הראשונים במעלה, באים התמרים שגדול ערכם התזונתי במידה כזו שאם טעה ובירך אחרי אכילתם ברכת־המזון יצא ידי חובתו, וכן ענבים הבאים אחריהם גם להם ערך תזונתי גדול, שכן על היין אמרו רבותינו שהוא סועד הלב, וגם אותו ברכת־המזון פוטרת, ולבסוף באים תאנים ורימונים, וכבר ידוע שהתאנה, מזינה יותר מהרימון שהוא אחרון ברשימה. אמנם לדעת הרמב"ם אדם שיש לפניו שני מיני פירות, האחד משבעת המינים והשני אינו משבעת המינים אבל הוא חביב עליו יותר. יקדים לברך על הפרי החביב עליו, שכיוון שהוא חביב עליו, ההודאה עליו חשובה יותר מבחינתו. אולם גם הרמב"ם מסכים להלכה, שאם אין לאדם חביבות לפרי מסויים, עליו להקדים בברכה בשבעת המינים בסדר הנ"ל.

תהילת ה' ידבר פי – ביאור על ספר תהלים

ביאור ופירוש על ספר תהלים – עפ"י מלבי"ם ועוד

בתהלים פרק ב' פסוק ט': "**תרעם בשבט ברזל ככלי יוצר תנפצם**" ביאר מלבי"ם שהקב"ה אומר לעם ישראל שניתנת להם הרשות לרצוץ את הגויים שקמו על ה' – על עם ישראל בשבט ברזל, והם יהיו ככלי יוצר המוכן לקבל הניפוץ והשבירה לגמרי – כלומר הרשה גם להכריתם ולהאבידם לגמרי.

את פסוק י': "**ועתה מלכים השכילו הוסרו שפטי ארץ**" – מבאר מלבי"ם שעם ישראל שקיבל את רשותו של הקב"ה לרצוץ את הגויים שקמו עליהן פונה לגויים לתקן את דרכיהם ובכך ימנעו מאבדון: "**ועתה, רוצה לומר אחר שה' הרשה אותי ע"ז וכל ממלכות הארץ נתן בידי, ורק אם אשאל אכריתם ויאבדו, א"כ למה תמרדו ותמתינו עד עת שתאבדו, טוב שתשכילו עתה. השכילו הוסרו ר"ל השכילו זאת מצד הערת השכל וקבלו זאת מאהבה, או עכ"פ הוסרו מצד המוסר ויראת העונש העתיד לבא עליכם, ומצד זה**".

פסוק יא': "**עבדו את ה' ביראה וגילו ברעדה**" – הוא המשך הפניה לאומות העולם שיתקנו את דרכם, כדי שסופם יהיה טוב והרעדה תהפך לגילה: "**עבדו את ה' ביראה, ובזה תרויחו שלבסוף תגילו ברעדה הזאת שחרדתם ויראתם מן העונש. מפרש דבריו, נגד מה שאמר עבדו את ה' במה תעבדו את ה'?**"

את הפסוק האחרון פסוק יב': "**נשקו בר פן יאנף ותאבדו דרך כי יבער כמעט אפו אשרי כל חוסי בו**" מבאר מלבי"ם כסיום הפניה לאומות העולם "**נשקו בר**" - שיתחברו למבורר מאת ה'. פירוש אחר "**נשקו בר**" – שיהיו היו כמוץ הנושק וסובב את הבר והדגן, ולא כמוץ אשר תדפנו רוח.

"**נשקו בר, התחברו אל המבורר מאת ה', שבמה שתעבדו עבודת המלך משיח ה' ידמה כאילו אתם עובדים את ה'. וגם אמר נשקו בר, היו כמוץ הנושק וסובב את הבר והדגן, בל תהיו כמוץ אשר תדפנו רוח. לכן תפס מילת בר שהוראתו תאומית על המבורר והנבחר ועל הבר והדגן, ונגד מה שאמר ביראה, מפרש ממה יתיראו? פן יאנף ה' (הנזכר בכתוב הקודם) ותאבדו דרך כי יבער כמעט אפו, רוצה לומר אחר שרק במעט שיבער אפו תאבדו דרך, כמ"ש ודרך רשעים תאבד, וכ"ש שראוי לכם להתירא פן יאנף, שפעל אנף מורה על שמכלה חרון אפו בעונש נחרץ, ונגד מ"ש וגילו ברעדה מפרש כי אשרי כל חוסי בו ולכן תגילו אח"כ על שחסיתם בה**".

חוכמה ודרכי חיים - ביאור משלי

ביאור ופירוש על ספר משלי – עפ"י מלבי"ם ועוד

המלבי"ם כתב שמהמשלים שבספר, האדם לומד איך להתנהג בעניינים שבין אדם לחברו ובהנהגה המדינית, ושהספר מתאים ומועיל לכל סוגי בני האדם. את פסוקים י' עד יב' מפרש מלבי"ם שזו חוכמת המוסר שאומר האב לבנו - לדוגמא שלא ילך בחבורה עם אנשים שליליים, שיכולים לפתות אותו לעשות מעשה לא קיצוני - לפגוע בבני אדם, מבלי להורגם, אלא רק לקחת את ממונם והם ישארו בחיים.

את פסוקים יג ויד' מפרש המלבי"ם שהם דרכי הפיתוי – שעל ידי זה נמצא הון יקר מכסף וזהב וכדומה, ממנו גם הוא יקבל את חלקו בגורל.

את פסוק טו': "**בני אל תלך בדרך אתם מנע רגלך מנתיבתם**". מפרש מלבי"ם שבפסוק זה חוזר האב אל בנו ומזהירו לא לבתפתות אליהם ולא ללכת איתם לא במסלול הראשי שלהם ולא בנתיבית הצדדיים, ומוסיף, שלא רק להימנע מללכת איתם, אלא לגמרי להימנע מלהיות במחיצתם.

"**בני אל תלך בדרך אתם, דרך הוא הדרך הגדול הקבוע לרבים, והנתיבות הם של יחידים, ומוסיף שלא לבד שלא תלך אתם בדרך הגדול שלהם הקבוע לכולם, כי גם אל תלך בנתיבתם, בנתיב שהולך בו יחיד מהם.**

וגם מוסיף שלא לבד שלא תלך אתם בצוותא חדא, כי גם אם הם אין הולכים שם מנע רגלך שלא תלך בנתיב שהלך בו יחיד מהם, כי הם ירצחו גם אותך:

את פסוק טז': **כי רגליהם לרע ירוצו וימהרו לשפך דם**" מפרש מלבי"ם שאותם אנשים הם רצים אל הרע – ומתחיל להסביר לגבי גזל שהוא דבר שבקלות ניתן להסביר את הרוע שבו וזה לא נעצר שם ומגיע עד לרצח, ועוד שמי שמחיל להיות בחברתם קשה לו להימלט מהם.

"**כי רגליהם לרע ירוצו, האב מודיע לבנו הקטן שידע שכל מה שרצים הוא לרע כי הגזל הוא דבר רע, (בזה יתחיל האב ללמד את בנו בדבר שיבין בקל בשכלו, ומוסיף להסביר לו כי) חוץ ממה שהוא דבר רע ירצחו גם אותך, כי ימהרו לשפך דם, (וגם כל תחשוב שבתוך כך תשמט מידם, כי ימהרו לזה)**".

שאלות לגיל הרך (כיתות א' עד ג')

1. כיצד בקע משה את ים סוף, כדי שבני ישראל יעברו בתוכו?

א. התפלל אל ה' והים נבקע מעצמו. ב. דיבר אל הים והים נבקע.

ג. היכה בו בעזרת המטה. ד. לא משה בקע את הים, אלא אהרון.

2. מה ציווה משה לאהרון לעשות בקשר למן?

א. לומר לישראל לא להותיר מַן לבוקר. ב. לשים מַן בצנצנת למזכרת.

ג. לומר לישראל לא ללקוט מַן בשבת. ד. כל התשובות נכונות.

3. באיזה יום בשבוע הייתה יורדת מהשמים מנה כפולה של מן?

א. ביום שלישי שנאמר בו פעמיים כי טוב. ב. ביום שבת, לעונג שבת.

ג. ביום שישי, כי בשבת לא ירד. ד. אין יום בו ירדה מנה כפולה.

שאלה עפ"י פירוש איבן עזרא - כיתות ה' עד ח'

7. "...ובני ישראל יוצאים ביד רמה" (פרק יד') מה הכוונה ביד רמה?

א. ביד חזקה. ב. ביד ה' שהוא מלך רם ונישא.

ג. לא כבורחים אלא עם כלי מלחמה. ד. כל התשובות נכונות.

שאלות עפ"י רש"י ילדי כיתות ד' עד ח'

4. "נטית ימינך תבלעמו ארץ" (פרק טו') בזכות מה זכה פרעה לקבורה?

א. אמר ה' הצדיק. ב. ליווה את ישראל בצאתם ממצרים.

ג. ביטל את הגזירה לזרוק התינוקות ליאור. ד. תשובות א' וב' נכונות.

5. "וַיְהִי מְשֶׁה כְּבֵדִים..." (פרק יז') מדוע היו ידי משה כבדים?

א. מזקנה. ב. מפני שנתעצל במצווה ושלח אדם אחר במקומו.

ג. מדאגה לשלום בני ישראל. ד. כדי שיתאמץ יותר לפרוש כפיו בתפילה..

6. "...חיל אָחַז יֹשְׁבֵי פְּלֶשֶׁת" (פרק טו') מדוע פחדו 'יושבי פלשת'?

א. מישראל יקחו להם את ארץ ישראל. ב. איבדו את תמיכת המצרים.

ג. מנקמת ישראל על שהרגו בשבט אפרים. ד. תשובות א' וג' נכונות.

שאלה עפ"י פירוש הרמב"ן - כיתות ה' עד ח'

8. לאיזה ניסיון הכוונה: "לְמַעַן אֲנַסֶּנּוּ הֲיֵלֵךְ בְּתוֹרָתִי אִם לֹא" (פרק טז')?

א. לשמירת על המצוות התלויות במן. ב. לשמירה על המצוות שצוו במרה.

ג. לאמונה ללכת למקום שאין בו לחם ומזון. ד. תשובות א' וג' נכונות.

ברכות והודעות

מדרשת "הדרך אלייך" בחשמונאים על שם אשת החסד: אודליה פונקלר (תורג'מן) ז"ל הינה נקודת אור ביישוב פעילה בימים: ראשון, שלישי ורביעי בערב וכן ביום רביעי בבוקר.

עמותת "דעת צדקות" נותנת שירות ללימוד תורה משמעותי של אברכי כולל "ברכת אברהם" לימי אזכרה של קרוב משפחה – נא לפנות לרב שמעון בוחניק – 050-2339941